

SLOVENSKI POGLED NA CIVILNO-VOJAŠKO SODELOVANJE V OPERACIJAH V PODPORO MIRU: ŠTUDIJA PRIMERA SLOVENSKIH KONTINGENTOV NA KOSOVU (SIKON-A 15 IN 16 KFORJA)

SLOVENIAN VIEW OF CIVIL-MILITARY COOPERATION IN PEACE SUPPORT OPERATIONS: CASE STUDY OF SLOVENIAN CONTINGENTS IN KOSOVO (SIKON 15 KAFOR AND SIKON 16 KAFOR)

Review paper

Povzetek Članek se dotika načina izvajanja civilno-vojaškega sodelovanja v mirovnih operacijah in njegovega pomena. Pri tem sva se osredotočila predvsem na slovenski model CIMIC ter njegovo posebnost, to je civilne funkcionalne strokovnjake, kar sva umestila v Natove doktrinarne usmeritve. Za empirično analizo delovanja slovenskega CIMIC sva izdelala študijo primera delovanja prvih dveh slovenskih skupin na Kosovu, pri čemer sva opravila polstrukturirane intervjuje. Cilj članka je analizirati funkcionalno in organizacijsko delovanje slovenskega CIMIC, upoštevajoč civilne funkcionalne strokovnjake kot njegovo posebnost, ter podati glavne ugotovitve, pomembne za nadaljnji razvoj.

Ključne besede *Civilno-vojaško sodelovanje (CIMIC), operacije v podporo miru (OPM), civilni funkcionalni strokovnjaki (CFS), Kosovo Force (Kfor), Slovenski kontingent (SIKON).*

Abstract This article addresses the method of implementing civil-military cooperation in peacekeeping operations and its significance. We primarily focused on the Slovenian CIMIC model and its particularity, that is, civilian functional experts, placing both under NATO doctrinal policies. For the purposes of empirical analysis of the Slovenian CIMIC operation, we elaborated a case study of the two first Slovenian groups that went to Kosovo, and conducted semi-structured interviews. The purpose of the article is to analyse the functional and organisational operation of the Slovenian CIMIC, by considering civilian functional experts as its special characteristic, and to present the main findings that are important for further development.

Key words *Civil-Military Cooperation (CIMIC), Peace Support Operations (PSO), civilian functional experts (FE), Kosovo Force (KFOR), Slovenian Contingent (SIKON).*

Uvod Slovenija se, kot del mednarodne skupnosti, že od leta 1997 aktivno vključuje v zagotavljanje miru in stabilnosti, sprva na ožjem regionalnem območju, danes pa tudi širše. V zadnjih enajstih letih je bilo v različnih mednarodnih mirovni in humanitarnih operacijah udeleženo veliko ljudi z različnih področij, in sicer policistov, veterinarjev, gasilcev, civilnih funkcionalnih strokovnjakov ter pripadnikov SV. Vzporedno pa na območjih operacij sodelujejo tudi vladne, nevladne in druge organizacije. Pri tem se je treba zavedati, da z mirovnimi operacijami na nek način vdiramo v neodvisnost države. Lokalno prebivalstvo lahko kljub načelnemu sprejemanju mednarodnih sil, ki zagotavljajo določeno stopnjo varnosti, njihova prisotnost moti. Prav zaradi premostitve začetnega nezaupanja in morebitnega nasprotovanja prisotnosti mednarodnih sil je civilno-vojaško sodelovanje izjemno pomembno. Z izvajanjem dejavnosti CIMIC se razvija pozitiven odnos do sprejemanja in sodelovanja med mednarodnimi mirovnimi silami, lokalno oblastjo in prebivalstvom. Pripadniki sil tudi lažje razvijejo občutek, da so pozitivno sprejeti v lokalnem okolju, ki ceni njihove napore, s čimer se posredno ovrednoti njihov prispevek na misiji. Tako se s pomočjo civilno-vojaškega sodelovanja razvije odnos vzajemnega sodelovanja in pomoči. Mednarodne sile pomagajo lokalnemu okolju na različne načine, njihov glavni cilj pa je vzbuditi v ljudeh pozitiven odnos do vojaške misije in tako zagotoviti čim boljše razmere za delovanje. Za analizo delovanja slovenskega CIMIC sva pregledala primarne vire, in sicer Natove in nacionalne dokumente. Empirično primerjavo civilno-vojaških sodelovanj v SIKON-ih 15 in 16 Kforja sva opravila s polstrukturiranimi intervjuji obeh vodij skupin CIMIC, civilnih funkcionalnih strokovnjakinj in predstavnika Sektorja za civilno obrambo MO RS. Za pojasnjevanje nekaterih ugotovitev sva uporabila podatke iz leta 2005 in anketirala prvo generacijo kandidatov, ki se je šolala za civilne funkcionalne strokovnjake.

1 CIVILNO-VOJAŠKO SODELOVANJE – CIMIC

Nato je na zasedanju v Washingtonu leta 1999 v povezavi z uspešnim izvajanjem dejavnosti v mednarodnih mirovni misijah sprejel dokument o razvoju celovitega koncepta civilno-vojaškega sodelovanja. V vseh vrstah operacij v podporo miru je najpomembnejše ustvariti pozitiven vzajemni odnos med pripadniki mednarodnih sil in lokalno skupnostjo. Z dobrimi odnosi se postavijo temelji za uspešno izvajanje operacije in doseganje kratkoročnih ter dolgoročnih ciljev. Ena izmed glavnih nalog mednarodnih sil je, zagotoviti varno in stabilno okolje, v katerem bo mogoče ponovno doseči učinkovit državni sistem. Poleg dobrih odnosov s civilnim prebivalstvom je nujno treba začeti vzajemno sodelovati z nevladnimi in vladnimi, lokalnimi in mednarodnimi ter drugimi organizacijami, ki sodelujejo s svojim znanjem in zmogljivostmi pri reševanju krize. Čeprav osebje civilno-vojaškega sodelovanja ne more nadzorovati dela drugih na območju prisotnih organizacij, sta vendarle pomembnejša cilja doseči usklajeno izvajanje nalog in pridobiti pozitivne rezultate od humanitarnih ter drugih organizacij, pripadnikov misije in lokalnega prebivalstva. Tako na najnižji ravni kot tudi na višjih ravneh se lahko podvajajo dejavnosti med organizacijami in med organizacijami ter predstavniki civilno-vojaškega sodelovanja.

To povzroča preveliko porabo materialnih in človeških virov, medtem ko so druga področja zanemarjena.

2 TEORETIČNE OPREDELITVE

Civilno-vojaško sodelovanje opredeljujejo vsaj tri uradne definicije OZN, EU in Nata, ki so v osnovi precej sorodne, pa vendar se med seboj tudi razlikujejo, predvsem v natančnosti opredeljevanja razmerij med akterji. Če opredeljuje OZN civilno-vojaško sodelovanje kot širši nabor dejavnosti vzajemnega sodelovanja različnih udeležencev na območju misije, pri čemer izpostavlja doseganje skupnih ciljev, sta Nato in EU pri opredeljevanju ožje usmerjena. EU razume civilno-vojaško sodelovanje kot sodelovanje civilnih in vojaških udeležencev znotraj EU ter lokalnega okolja in različnih organizacij zunaj EU, pri čemer podpira nekatere cilje misije. Nato je pri opredeljevanju delovanja civilno-vojaškega sodelovanja še jasnejši. Opredeljuje ga kot sodelovanje med Natovim poveljnikom in drugimi udeleženci na območju misije, katerega cilj je, uresničiti poslanstvo misije. Vsem trem organizacijam je skupno doseganje ciljev, ki koristi vsem vpletenim – tako mednarodni skupnosti in njenim udeležencem kot lokalnemu prebivalstvu.

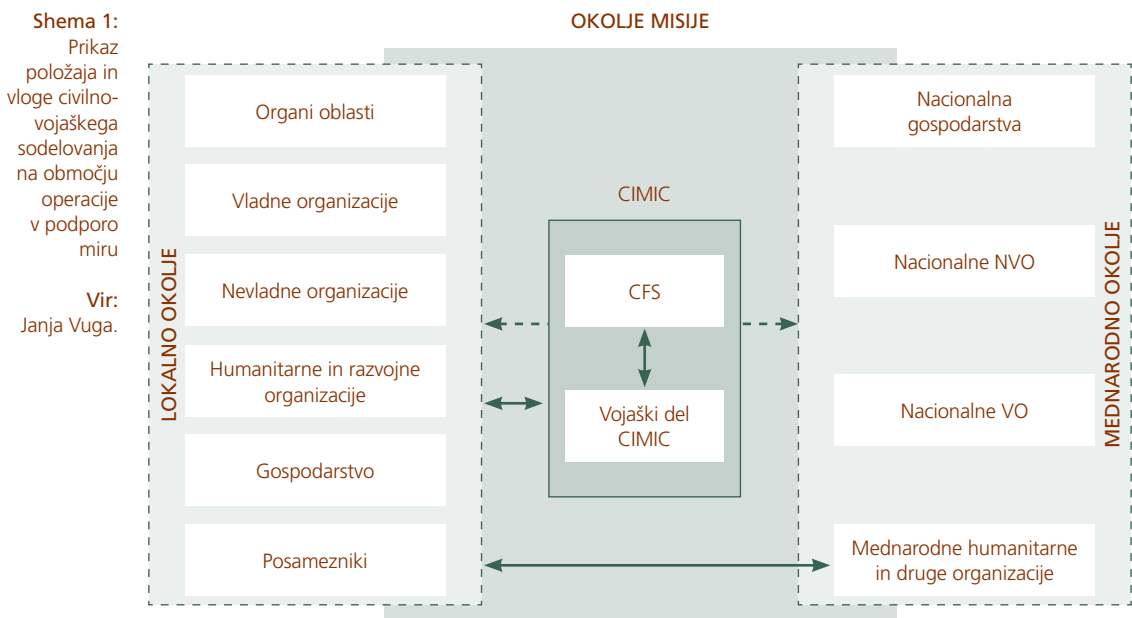
Na podlagi opredeljevanja vseh treh organizacij je tudi SV v svoji vojaški doktrini opredelila definicijo civilno-vojaškega sodelovanja. Ta skladno z Natovo doktrino poudarja, da je temeljni cilj civilno-vojaškega sodelovanja, ustvariti pozitiven odnos med poveljnikom in predstavniki civilne in vojaške oblasti na območju delovanja, ki posredno omogoča *uresničevanje poslanstva vojaških sil*.

Slovenski model civilno-vojaškega sodelovanja je sicer skladen z Natovimi doktrinarnimi usmeritvami, pa vendarle je znotraj zavezništva poseben. Natov AJP-9 sicer predvideva določitev skupine funkcionalnih strokovnjakov, ki naj bi delovali znotraj skupine CIMIC kot strokovnjaki za posamezna področja. Dokument dopušča vsaki državi članici, da se sama odloči, ali bodo omenjeni funkcionalni strokovnjaki pripadniki oboroženih sil ali civilisti, ter skladno s tem sistemsko uredi delovanje civilno-vojaškega sodelovanja na nacionalni ravni. Hkrati naj bi bili funkcionalni strokovnjaki pripravljene sodelovati tudi na ravni Nata, če bi bilo treba. V Sloveniji je Sektor za civilno obrambo MO razvil sistem, ki predstavlja sodelovanje med civilnimi in vojaškimi strukturami znotraj civilno-vojaškega sodelovanja. Gre za sodelovanje med civilnimi funkcionalnimi strokovnjaki in vojaškim delom CIMIC. Vse dejavnosti in projekti naj bi se vodili skupaj oziroma v sodelovanju. Tako bi se preprečili morebitni nesporazumi med civilnim in vojaškim okoljem znotraj strukture CIMIC v slovenskem kontingentu oziroma med njim in mednarodnimi silami na operaciji. Zgodilo se je že, da civilisti niso razumeli civilno-vojaškega sodelovanja. Predstavljali so si, da gre za civilno-vojaške odnose znotraj oboroženih sil oziroma znotraj strukture CIMIC, in ne za civilno-vojaške odnose do lokalnega okolja. Ob tem je vprašljiva skladnost dveh tako različnih področij, kot sta civilno okolje in oborožene sile. Glede na omenjene cilje civilno-vojaškega sodelovanja bi bilo popolnoma nesprejemljivo, če bi se neuskkljeno delovanje začelo že znotraj

civilno-vojaškega sodelovanja, saj je ena izmed njegovih pomembnejših nalog prav skrb za odpravo neskladij med različnimi udeleženci na območju misije.

V slovenskem primeru bi lahko CIMIC opredelili kot *postavljanje pozitivnih odnosov med izvajalci civilno-vojaškega sodelovanja oziroma med civilnimi funkcionalnimi strokovnjaki in pripadniki SV. Njihov skupen temeljni cilj je doseči vzajemno sodelovanje med pripadniki mirovne operacije in lokalnim okoljem, v katerem delujejo.*

Ena izmed treh glavnih nalog civilno-vojaškega sodelovanja je, doseči *civilno-vojaško povezavo*, ki vedno in na vseh ravneh podpira vojaške naloge ter je temeljna za uspešno delovanje in razvoj drugih nalog civilno-vojaškega sodelovanja. Z njo se omogoča povezovanje z lokalnimi civilnimi oblastmi in organizacijami, med drugim tudi zaradi ustreznih odnosov z javnostjo, ki pomagajo pri večanju podpore lokalnega prebivalstva, mednarodnih in nevladnih organizacij. Druga naloga je *podpora civilnemu okolju*, ki obsega veliko različnih dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja in vojaških virov, kot so informacije, kader, oprema, komunikacijska sredstva, funkcionalni strokovnjaki izvedenci, usposabljanje in podobno. Tretja naloga je *podpiranje sil zveze Nato*. Poveljniki Nata so pri svojih področjih odgovornosti lahko zelo odvisni tudi od civilne podpore oziroma civilnih virov in dobav ter zagotavljanja varnosti in informacij lokalnih oblasti. CIMIC lahko pomembno pomaga pri dejavnostih na vseh omenjenih področjih. Ne glede na obseg zahtevane podpore jo mora Natov poveljnik vedno iskati tako, da si pomaga z aktivnim obveščanjem, ki je usmerjeno h krepitvi zaupanja prebivalstva v operacijo.¹

¹ AJP-9, *Nato Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, 2003: 11.*

Pri opravljanju nalog na območju misije sodeluje CIMIC tudi z različnimi vladnimi, nevladnimi lokalnimi in mednarodnimi organizacijami ter nacionalnimi organizacijami svoje države. Hkrati je treba upoštevati tudi skupno korist povezovanja med lokalnim gospodarstvom in gospodarstvom držav, iz katerih prihajajo pripadniki mirovne operacije, korist povezovanja z lokalno skupnostjo, posamezniki idr. Povezave lahko razložimo s shemo 1, iz katere je razvidna osrednja naloga civilno-vojaškega sodelovanja, znotraj katerega vzajemno sodelujeta vojaški in civilni del, ki delujeta navzven kot celota. Med civilno-vojaškim sodelovanjem in lokalnim okoljem nenehno poteka komunikacija. CIMIC v dobro lokalnemu okolju in z njegovim sodelovanjem uresničuje projekte, ki sta jih odobrila vojaški poveljnik in MO (kadar gre za projekte, financirane s sredstvi, ki jih je odobrila Vlada). CIMIC lahko deluje tudi kot posrednik med zunanjim okoljem, in sicer nacionalnimi in mednarodnimi organizacijami, gospodarstvom itn., ter lokalnim okoljem. V tem primeru gre za projekte, prispevke in druge dejavnosti, ki jih ne financira SV ali RS, temveč jih omogočijo organizacije oziroma gospodarske družbe. Mednarodne humanitarne in razvojne organizacije sicer lahko delujejo v sodelovanju s civilno-vojaškim sodelovanjem, vendar pa izvajajo velikokrat svoje dejavnosti tudi neodvisno od drugih udeležencev na območju delovanja. CIMIC lahko sodeluje pri doseganju ali krepitvi gospodarske, politične in socialne stabilnosti na področju mirovne operacije, kar je lahko pomemben dejavnik za uspešno izpolnitev poslanstva in nalog vojaških sil. Za uspešnost civilno-vojaškega sodelovanja je še posebej pomembno prav učinkovito sodelovanje med vojaškimi silami in omenjenimi nevojaškimi udeleženci.

3 DOKUMENTI IN PRAVNE PODLAGE

Neposreden in takojšen cilj civilno-vojaškega sodelovanja je, vzpostaviti dobre odnose med vsemi na območju misije delujočimi udeleženci ter lokalnim okoljem, da bi se lahko izpolnilo poveljnikovo poslanstvo. Dolgoročen cilj sodelovanja pa je, vzpostaviti in ohraniti razmere za doseg ciljev zavezništva v operaciji (MC 411², 2001: 3). Zavezniške dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja so opredeljene na različnih ravneh. Natova politika CIMIC je na strateški ravni opredeljena v dokumentu MC 411/1. Ta je podlaga za doktrino civilno-vojaškega sodelovanja, hkrati pa usmerja zavezniške poveljnike, da ga razvijajo in izboljšujejo. Vsi ti napotki so povzeti v Natovi direktivi Bi-Sc Directive 86-3: Establishment of Bi-Sc CIMIC Operational Capability. Implicitno veljajo te usmeritve tudi za države članice zavezništva. Na operativni ravni ureja področje CIMIC Natov STANAG 2509-NATO Civil Military Co-operation (CIMIC) Doctrine-AJP-9, ki je bil razglašen 11. 11. 2003.³ Na taktični ravni se uveljavljanje doktrine civilno-vojaškega sodelovanja kaže v Natovih taktikah, tehnikah in postopkih (TTP) CIMIC. Dokument je sestavljen iz

² *NATO Military Policy On Civil-Military Co-Operation (CIMIC).*

³ *Ta dokument se nama zdi bistven, saj je bil v Sloveniji na MO RS temeljen za uveljavljanje zmogljivosti CIMIC.*

desetih poglavij, v katerih so natančno obdelane vse naloge civilno-vojaškega sodelovanja ter pristopi (taktike), tehnike in postopki za njihovo izvedbo.⁴

Nato zahteva najmanj to, da se zaposli v poveljstvih na vseh ravneh osebje civilno-vojaškega sodelovanja, ki svetuje poveljniku, da se pripravljajo in razvijajo ocene civilno-vojaškega sodelovanja in dejavnosti v podporo vojaškega načrta delovanj ter poslanstva in da se zagotavljajo potrebne povezave, ki to omogočajo. Na podlagi ocen civilno-vojaškega sodelovanja se predvidijo po vsej liniji poveljevanja in kontrole (PINK) različne vojaške sile za izvedbo nadaljnjih dejavnosti. Čeprav so lahko te naloge vsega vojaškega osebja v operaciji, se lahko za izvedbo dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja na področje operacije razporedijo tudi dodatne, druge zmogljivosti. Vse to zaradi neposrednega podpiranja operacije in izpolnitve vojaškega poslanstva.⁵ Civilno-vojaško sodelovanje je lahko organizirano v skupinah ali četah pri poveljstvu ali pa kot določeno število čet civilno-vojaškega sodelovanja, ki podpira PINK na območju celotne operacije.⁶ Skupine za civilno-vojaško sodelovanje so lahko eno- ali večnacionalne. Na območje operacije so lahko razporejene kot del nacionalnega kontingenta (primer Slovenije) ali kot sestavni del zavezniških sil. Najpomembnejše med nalogami je povezovanje z lokalno oblastjo ali predstavniki različnih strani ter ustvarjanje razmer za pogajanje (ACE Directive N. 86-2: 10). K uspešni uresničitvi ciljev znotraj skupine, ki izvaja CIMIC, navadno pripomorejo vojaški ali civilni strokovnjaki, in sicer predvsem s področij⁷ civilne administracije, civilne infrastrukture, humanitarnih zadev, ekonomije in trgovine ter kulturne dediščine.

4 SLOVENSKI PRISTOP K STRUKTURIRANJU IN IZVAJANJU CIMIC

Prispevki RS k reševanju mednarodnih kriz, sodelovanju v operacijah v podporo miru ter integraciji civilnih zmogljivosti v civilno-vojaško sodelovanje so opredeljeni v Srednjeročnem obrambnem programu (SOPR) 2007–2012, ki kot integracijski dokument opredeljuje cilje in prednosti razvoja obrambnega sistema do leta 2012. SOPR opredeljuje zmogljivosti v dveh razvojnih ciljeh civilno-vojaškega sodelovanja. V četrtem razvojnem cilju namerava uveljaviti zmogljivosti za CIMIC do konca leta 2007, do konca leta 2009 pa, v sodelovanju z drugimi ministrstvi, dokončno določiti skupino civilnih funkcionalnih strokovnjakov, usposobljenih za udeležbo v OPM in drugih OKO. SOPR opredeljuje v dvanajstem razvojnem cilju, da bo treba postopno povečati udeležbo civilnih strokovnjakov in zmogljivosti ter tako pripraviti civilne zmogljivosti za zagotavljanje podpore SV in zavezniškim silam na območjih izvajanja teh operacij. Za operacionaliziranje koncepta CIMIC je bilo za MO in SV prelomno leto 2006. Takrat je izšla slovenska Vojaška doktrina, ki opredeljuje civilno-vojaško sodelovanje v 11. poglavju (Stabilizacijsko delovanje). Tam

⁴ Dokument se je v Sloveniji upošteval predvsem med usposabljanjem strokovnjakov za CIMIC v SV in civilnih funkcionalnih strokovnjakov ter med neposrednimi pripravami skupine CIMIC za SIKON 15 Kforja pred napotitvijo v operacijo.

⁵ AJP-9, *Nato Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine*, 2003: 30–31.

⁶ AJP-9, *NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine*, 2003: 30.

⁷ AJP-9, *Nato Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine*, 2003.

so povzete bistvene značilnosti nepredvidljivega kompleksnega okolja sodobnih operacij kriznega odzivanja (OKO), v katerem deluje CIMIC. Poudarjeni so tudi temeljni cilj, bistvene usmeritve in načela iz zavezniške doktrine CIMIC. Vlada je s Sklepom⁸ sprejela izhodišča za vključevanje civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v operacije v podporo miru in druge operacije kriznega odzivanja. S tem Sklepom je Vlada od Ministrstva za obrambo zahtevala, naj v sodelovanju z drugimi ministrstvi in vladnimi službami do konca novembra 2005 izvede programe uvajalnega, osnovnega in dopolnilnega usposabljanja za najmanj 20 civilnih strokovnjakov, s kandidati pa sklene pogodbo o uvrstitvi na seznam za napotitev v operacije v podporo miru in druge operacije kriznega odzivanja. Do konca leta 2005 je Ministrstvo za obrambo pripravilo prvi seznam civilnih strokovnjakov, kandidatov za napotitev v OPM, ki jih je do danes že precej več. S Sklepom je zahtevala Vlada od Ministrstva za obrambo, Ministrstva za gospodarstvo, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstva za promet, Ministrstva za kulturo in Ministrstva za javno upravo, naj omogočijo kandidatom udeležbo na usposabljanjih. Preostala ministrstva so morala do 30. 11. 2005 evidentirati strokovnjake s svojih delovnih področij. Leta 2006 je sprejela Vlada tudi Uredbo o sodelovanju civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v mednarodnih operacijah na obrambnem področju⁹. Ta dokument je neposredna pravna podlaga za udeležbo slovenskih civilnih funkcionalnih strokovnjakov v mednarodnih operacijah.

Civilni funkcionalni strokovnjaki so med opravljanjem nalog v operaciji v podporo miru za določen čas zaposleni v organizacijski enoti Ministrstva za obrambo, ki je pristojna za področje civilne obrambe. Kadrovske postopke, razen postopkov evidentiranja kandidatov, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev, vodi Ministrstvo za obrambo. Delovnopравни status civilnih strokovnjakov, ki obsega plačo, dodatke, dopust, nadure, bolniško odsotnost, vozovnice za vrnitev v domovino v izjemnih primerih, kot so bolezen, smrt v družini idr., opredeljuje Uredba¹⁰. Status je določen tudi s pogodbo o opravljanju del in nalog v operaciji, ki jo sklene civilni funkcionalni strokovnjaki z MO.

5 VPETOST CIVILNIH FUNKCIONALNIH STROKOVNJAKOV V CIMIC

Skladno z Natovim dokumentom AJP-9 (NATO CIMIC Doctrine) so kot del sodobnih operacij v podporo miru nujne dejavnosti CIMIC, ki blažijo stroge vojaške naloge v odnosu do lokalnega prebivalstva in s tem nekako civilizirajo dejavnosti mirovnihi sil. Dokument predvideva prisotnost funkcionalnih strokovnjakov na misiji zaradi potreb po njihovem znanju. Nato sicer od držav članic pričakuje postopno povečanje zmogljivosti in omogočeno pošiljanje funkcionalnih strokovnjakov na katero koli krizno območje. Vsaka država lahko sama izbere funkcionalne strokovnjake ter način njihove napotitve na misijo. Civilni funkcionalni strokovnjaki med pripravami

⁸ Sklep Vlade RS, št. 80200-1/2005/4, Ljubljana, 28. 10. 2005.

⁹ Uradni list RS, 75/06.

¹⁰ Uredba o plačah in drugih prejemkih pripadnikov SV pri izvajanju obveznosti, ki so jim jih dodelile mednarodne organizacije oziroma mednarodne pogodbe. Uradni list RS, št. 67/2008, 4. 7. 2008.

in izvajanjem operacije zbirajo, pripravljajo in zagotavljajo vse informacije s svojega področja dela, kar je bila tudi naloga slovenskih civilnih funkcionalnih strokovnjakov, in sicer:

- pripravljajo najzahtevnejše, zahtevne in delne analize ter sodelujejo pri ocenjevanju civilno-vojaškega sodelovanja na območju operacije tako pred začetkom operacije kot med izvedbo operacije v podporo miru;
- svetujejo pristojnemu vojaškemu poveljniku;
- usklajujejo svoje dejavnosti in naloge z vojaškimi poveljstvi, skupino CIMIC in pooblaščenimi predstavniki OZN, EU, OVSE in drugimi mednarodnimi organizacijami ter z vladnimi in nevladnimi organizacijami na območju operacije;
- vzdržujejo stik s slovenskim gospodarstvom in slovenskimi vladnimi ter nevladnimi organizacijami in pripravljajo pobude ter informacije o mogočih gospodarskih, humanitarnih in drugih projektih s slovensko udeležbo;
- izvajajo pripravljalna opravila in usklajujejo izvajanje projektov, v katerih sodeluje Slovenija, ter zagotavljajo pomoč pri upravljanju s civilnimi in vojaškimi zmogljivostmi za civilno-vojaške operacije in dejavnosti;
- s prispevki s svojega delovnega področja sodelujejo v izobraževalnem procesu na področju civilno-vojaškega sodelovanja.

AJP-9 sicer predvideva, da je mogoče najti strokovnjake za vsa področja znotraj oboroženih sil, hkrati pa dopušča, da so strokovnjaki vendarle tudi civilne osebe. Za ta pristop se je, zaenkrat kot edina v zavezništvu, odločila Slovenija. Italijanske OS, s katerimi sodelujemo v marsikateri operaciji, imajo skupino za CIMIC, sestavljeno iz vojaškega osebja in pogodbene rezerve, ki predstavlja nabor za funkcionalne strokovnjake. Če niti znotraj rednih enot niti v pogodbeni rezervi ne najdejo strokovnjaka za rešitev neke naloge, lahko v operacijo pošljejo tudi civilista.¹¹ Podoben sistem z naborom funkcionalnih strokovnjakov med pogodbeno rezervo imajo tudi v Belgiji, kjer so jih prav tako komaj začeli vključevati na misijah.¹² V ta vzorec spada tudi Danska (Brett, 2004: 23, 30), ki navadno izbere za vodjo CIMIC častnika, pripadnika stalne sestave, medtem ko je preostalo osebje, vključno s funkcionalnimi strokovnjaki, iz rezervnih enot. Ne glede na to, ali so funkcionalni strokovnjaki vojaško ali civilno osebje, pa znotraj civilno-vojaškega sodelovanja naj ne bi bili nenehno prisotni, temveč vanj napoteni skladno s potrebami. Zaradi njihovega specifičnega znanja se v zadnjem času pojavlja težava previsoke kvalificiranosti slovenskih civilnih funkcionalnih strokovnjakov za opravljanje klasičnih nalog civilno-vojaškega sodelovanja, ki jih opravljajo na strogo taktični ravni.

Pojavlja se tudi potreba po opredelitvi trajanja, saj so nekateri projekti lahko končani v mesecu, drugi pa potekajo daljše obdobje. Zato je delo funkcionalnih strokovnjakov težko omejiti z vnaprej določenim časovnim okvirjem, kot je to rešeno s preostalimi pripadniki OS. Slovenija je na Kosovu izkusila, da se med šestmesečno misijo vsi projekti ne morejo končati. To pomeni, da jih nadaljujejo civilni funkcionalni strokovnjaki v naslednji rotaciji, kar zahteva udeležbo strokovnjakov iz iste stroke, kot so bili njihovi predhodniki. Ti potrebujejo čas, da se seznanijo z vsebino projekta

¹¹ Pogovor s pripadnikom italijanske vojske 17. 12. 2008 v Libanonu.

¹² Pogovor s pripadnikom belgijske vojske 2. 10. 2008 v Vipavi.

in z delom, ki je bilo opravljeno do njihovega prihoda. Vse to zahteva optimalno organiziranost delovanja ne le civilnih funkcionalnih strokovnjakov, temveč celotne skupine CIMIC. Po drugi strani je tudi dobro premisliti, ali je bolje za izvedbo naloge ali projekta pripeljati civilne strokovnjake iz Slovenije ali izbrati strokovnjake iz lokalne strokovne javnosti, ki jih usposobijo slovenski civilni funkcionalni strokovnjaki. Mogoči sta dve možnosti. Civilni funkcionalni strokovnjaki so lahko poslani na misijo samo zaradi rešitve določenih projektov, potem pa se vrnejo. To zahteva oblikovanje skupine civilnih funkcionalnih strokovnjakov v nenehni pripravljenosti. Druga možnost je, napotiti civilne funkcionalne strokovnjake na misijo za neko obdobje in ne glede na količino dela ter stanje projektov (tako so napoteni pripadniki SV).

Pri slovenski strukturi skupine CIMIC niso zanemarljivi, že v začetnem delu omenjeni, civilno-vojaški odnosi znotraj civilno-vojaškega sodelovanja. S tem mislimo na odnose med vojaško organizacijo z vsemi svojimi posebnostmi in civilnimi funkcionalnimi strokovnjaki, ki izhajajo iz različnih civilnih organizacij z nevojaškimi pravili. Težave v medsebojnih odnosih med civilnim in vojaškim delom bova obravnavala v nadaljevanju.

6 PRIPRAVE NA DELO SKUPIN CIMIC V SIKON-IH 15 IN 16 KFORJA

Na podlagi Sklepa Vlade RS za napotitev skupine civilnih funkcionalnih strokovnjakov v SIKON 15 Kforja¹³ in Sklepa Vlade RS za izvajanje projektov civilno-vojaškega sodelovanja v operaciji Kfor 15¹⁴ je začela Slovenija izvajati prve civilno-vojaške misije v okviru bojne skupine Sokol v silah Kforja v operaciji kriznega odzivanja na Kosovu. Prvi slovenski civilni funkcionalni strokovnjaki so bili napoteni na misijo 28. 2. 2007, in sicer kot del skupine CIMIC v okviru slovenske bojne skupine SIKON 15 Kforja. Prve skupne priprave so potekale slab mesec pred odhodom, trajale pa so štirinajst dni.¹⁵ Sodelovali so štirje pripadniki SV in pet civilnih strokovnjakov, od teh so trije civilni funkcionalni strokovnjaki odšli na misijo kot del SIKON-a 15, dva pa sta bila rezervi. Priprave pred odhodom SIKON-a 15 so bile hkrati tudi priprave za civilno strokovnjakinjo, ki je bila napotena na misijo z naslednjim kontingentom SIKON 16, ostala pa je še krajše obdobje v SIKON-u 17. Sama je povedala, da ni imela dodatnih priprav neposredno pred odhodom na misijo, prav tako se ni spoznala ali usposabljala s pripadniki SV, ki so bili napoteni na misijo v SIKON 16, niti s tistimi, katerih naloge so bile povezane s civilno-vojaškim sodelovanjem.¹⁶

7 USPOSABLJANJE

Pripadniki SV in civilni funkcionalni strokovnjaki so vključeni v proces usposabljanja. Ciklus za civilne funkcionalne strokovnjake je razdeljen v več delov in traja

¹³ Sklep Vlade RS, št. 871000-28/2006/4, 13. 12. 2006.

¹⁴ Sklep Vlade RS, št. 41012-10/2007/4, 29. 3. 2007.

¹⁵ Intervju s civilnim funkcionalnim strokovnjakom, 30. 11. 2008.

¹⁶ Intervju s civilnim funkcionalnim strokovnjakom, 7. 12. 2008.

dobrih 12 mesecev, medtem ko traja cikel za pripadnike SV 30 mesecev. Pri tem je pomembno poudariti, da se glede na izkušnje z usposabljanji pripadnikov SV za odhod na misijo kažejo spremembe v dolžini in posledično kakovosti priprav. Dolžina predpisanega¹⁷ operativnega ciklusa usposabljanja 30 mesecev je razdeljena v tri obdobja. Pripadniki enot se usposabljujejo v individualnih veščinah, specifičnih bojnih nalogah in namenskih nalogah za misijo. Usposabljanja¹⁸ kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake so precej manj obsežna kot usposabljanja enot SV. Obsegajo uvajalno, osnovno, dopolnilno in praktično usposabljanje, ki traja 35 dni. Potekajo v več delih in praviloma v letnem ciklusu. Uvajalna in osnovna raven sta namenjeni teoretičnim vsebinam, dopolnilna in praktična raven pa usposabljanju za sodelovanje v operacijah v podporo miru. Uvajalna raven obsega *Tečaj o civilni udeležbi v operacijah v podporo miru in drugih operacijah kriznega odzivanja*. V okviru osnovnega usposabljanja se izvaja Natov *Taktični tečaj s področja civilno-vojaškega sodelovanja*. Kandidati se tudi udeležijo dopolnilnega usposabljanja, ki je sestavljeno iz treh tečajev: *Tečaja s področja osebne varnosti, RKB-zaščite, zaščite in ravnanja ob najdbi neeksplodiranih ubojnih sredstev ter dela s komunikacijskimi sredstvi*, *Tečaja o mednarodnem vojnem in humanitarnem pravu* in *Tečaja o uporabi Natove terminologije in standardnih obrazcev*. Nazadnje sledi še praktična vaja, na kateri kandidati skupaj s pripadniki SV preizkusijo svoje znanje. Po besedah Pipenbaherja (2007: 7–9) pa bosta v prihodnje, po vzoru skandinavskih držav, bolj poudarjeni kulturno ozaveščanje in obravnavanje različnih kritičnih skupin, kot so otroci, starejši ter velikokrat tudi ženske. Že prva generacija kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake je leta 2005 želela več vsebin, povezanih s kulturno raznolikostjo območij, na katerih potekajo usposabljanja.

8 NEPOSREDNE PRIPRAVE

Poleg usposabljanja pripadnikov SV in civilnih funkcionalnih strokovnjakov za delo v okolju operacije so pred odhodom predvidene tudi neposredne priprave. Vsebina in trajanje slednjih sta odvisna predvsem od stopnje zahtevnosti operacije v podporo miru (Pipenbaher, 2005: 62). Priprave na udeležbo v operaciji v podporo miru obsegajo preventivne zdravstvene preglede in zahtevana cepljenja, ki potekajo v organizaciji Vojaške zdravstvene enote Slovenske vojske, jezikovna testiranja, ki jih opravlja Šola za tuje jezike Slovenske vojske, obveščevalno-varnostne priprave, ki so v pristojnosti Obveščevalno-varnostne službe MO in skupne priprave ter usposabljanje, ki ga lahko organizira nacionalni kontingent ali organizacija vodilne države za operacijo v podporo miru. Pri usposabljanju so poudarjeni spoznavanje območja izvajanja operacije in priprava ocene CIMIC, seznanitev z mandatom in organiziranostjo OZN, Nata in drugih organizacij na območju operacije, obnovitev znanja s področja mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, povezovanje z mogočimi

¹⁷ Začasni priročnik za usposabljanje poveljstev in enot, GŠ SV, št. 603-64/2006-9, 4. 10. 2006.

¹⁸ Program za izvedbo usposabljanja: Sodelovanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov CIMIC in drugih civilnih oseb v operacijah v podporo miru, MO RS, 15. 12. 2005.

donatorji, mednarodnimi in humanitarnimi organizacijami ter pristojnimi ministri, obnovitev znanja in veščin taktike, tehnike, postopkov CIMIC in standardnih operativnih postopkov CIMIC. Osvežijo se tudi znanje in veščine za uporabo standardnih dokumentov CIMIC, za uporabo osebne RKB- in druge opreme ter sredstev zvez, za ravnanje v primeru najdbe neeksplozivnih ubojnih sredstev, za orientacijo in preživetje v naravi, varno vožnjo in drugo, kar je po mnenju poveljnika nacionalnega ali zavezniškega skupnega poveljstva nujno za uspešno in učinkovito izvedbo dejavnosti ter nalog na območju operacije v podporo miru.

9 NALOGE SLOVENSKE SKUPINE CIMIC

Skupina CIMIC v 15. in 16. kontingentu SV v Kforju je imela svoj sedež v zgradbi poveljstva bataljona v bazi Villago Italija v Peći. V skupini znotraj 15. kontingenta je bilo najprej 7 oseb, po približno dveh mesecih pa se jim je pridružil še pripadnik SV. Vseh skupaj je bilo torej 8, od teh pet vojaških oseb in trije civilni funkcionalni strokovnjaki,¹⁹ ki so bili med misijo zaposleni v Sektorju za civilno obrambo.²⁰ V 16. kontingent je bila napotena civilna funkcionalna strokovnjakinja, ki je s svojim delom nadaljevala še v delu 17. kontingenta. Skupina CIMIC na Kosovu se je že od začetka trudila za čim večjo usklajenost vseh svojih dejavnosti. Civilni in vojaški strokovnjaki civilno-vojaških odnosov so svoje odgovornosti in naloge že kmalu po prihodu v operacijo podrobno opredelili in pri tem dosledno upoštevali Natove postopke CIMIC. Znotraj skupine so se razdelili na tri področja dela: v projektno skupino, skupino za ponovno naseljene vasi in skupino za humanitarno pomoč.

Delo strokovnjakov civilno-vojaškega sodelovanja v operaciji vedno temelji na njegovih ustrezno izdelanih predhodnih ocenah področja delovanja. Poleg ocen, ki so nastale na podlagi predhodnih izvidovanj območja delovanja na Kosovu, je slovenska skupina CIMIC ob prihodu na območje svoje odgovornosti veliko pričakovala tudi od države predhodnice. Žal uporabnih informacij niso dobili. Država, ki je bila pred prihodom BS Sokol odgovorna za območje, je pred prenosom odgovornosti na slovensko enoto končala svoje projekte civilno-vojaškega sodelovanja. Skupina CIMIC v SIKON-u 15 tako ni dobila nobenega projekta, ki bi ga morala nadaljevati, temveč je morala začeti z novimi, ki sta jih nadaljevali skupini CIMIC v SIKON-ih 16 in 17. To je pravzaprav logično, saj se projekti CIMIC večinoma financirajo z nacionalnimi sredstvi.

Prvi mogoč projekt bi lahko bil obnova neurejene makadamske ceste do večnacionalne vasi Bića. Skupina CIMIC je pripravila predlog za popravilo te ceste s svojimi inženirskimi enotami in ga posredovala poveljniku BS Sokol. Glede na to, da je projekt olajšal prevoz vaščanov in pripadnikov BS Sokol ter tako neposredno podpiral tudi poslanstvo slovenske enote, ga je poveljnik takoj odobril. To je bil prvi izveden

¹⁹ Z Ministrstva za promet, iz Službe Vlade RS za zakonodajo in z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

²⁰ Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhnikih.

projekt skupine CIMIC, ki je bil vreden 3070 evrov in za katerega se je porabilo 477 ur dela. Civilni funkcionalni strokovnjaki so ves čas delovanja v skupini CIMIC aktivno sodelovali pri ocenjevanju in pisanju predlogov za projekte civilno-vojaškega sodelovanja, ki so bili pozneje posredovani v presojo in odobritev poveljniku BS Sokol. Prevedeni v angleščino so bili poslani v vednost tudi funkcijsko nadrejenemu organu MNTFW/G9²¹ v večnacionalni bojni skupini Zahod.²² Civilni funkcijski strokovnjaki so dali pobudo za nekatere ožje strokovne projekte s svojih področij. Eden izmed večjih projektov je bil zbiralnica mleka, pri katerem je Slovenija prispevala zbiralnik. Cilj lokalnega okolja je bil dvigniti raven mlečne proizvodnje, pri čemer je bila največja ovira primanjkovanje cistern in predvsem hladilnikov. Najtežavnejši del projekta je bil prevoz mleka od kmetije do zbiralnice. Civilna funkcionalna strokovnjakinja²³ se je odločila končati ta projekt na podlagi nekaterih dejavnikov, kot so na primer pozitiven vpliv na lokalno ekonomijo, že zgrajena zbiralnica, generator in podobno. Gre torej predvsem za upoštevanje prispevka lokalnega prebivalstva. Zbiralnik je financiralo MO RS, uvožen pa je bil iz Slovenije, saj ga na Kosovem ni bilo. V nasprotnem primeru bi ga kupili v lokalnem okolju, saj CIMIC med drugim podpira in spodbuja razvoj lokalnega gospodarstva. Primer tega je bila nabava opreme za računalniško učilnico, ki jo je financiralo MO RS. Oprema se je kupila v lokalnem okolju, tudi izvajalci so bili domačini.

10 ŠTUDIJA PRIMERA DELOVANJA PRVIH SLOVENSКИH SKUPIN CIMIC NA KOSOVU

Terenske izkušnje civilnih funkcionalnih strokovnjakov in vojaškega dela skupine CIMIC odražajo nekatere pomanjkljivosti pri delovanju CIMIC. Že iz raziskave med prvo generacijo kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake in pripadniki SV je razvidna nenaklonjenost delodajalcev in nadrejenih do udeležbe civilnih funkcionalnih strokovnjakov na usposabljanjih in do njihove morebitne napotitve na misijo. Pri tem so pripadniki SV v drugačnem položaju, saj se njihovi delodajalci in nadrejeni večinoma strinjajo z udeležbo v mirovni operaciji.

Iz podatkov je razvidno, da absolutna večina nadrejenih in precejšnja večina delodajalcev, pretežno kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake, nasprotuje oziroma je nezadovoljna z odhodom svojih podrejenih na misijo. Omenjeni rezultati ankete, opravljene med prvo generacijo kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake in pripadnike SV leta 2005, kot tudi pogovori s civilnimi funkcionalnimi strokovnjaki, ki so bili napoteni na misijo v okviru SIKON-ov 15 in 16 Kforja v letih 2007 in 2008, so upravičili njihove strahove glede odnosa delodajalcev in nadrejenih. Nasprotovanje oziroma negotovanje ob odhodu delavca na delo v tujino lahko delno razumemo, saj nastanejo ob njegovem odhodu organizacijske težave. Po drugi

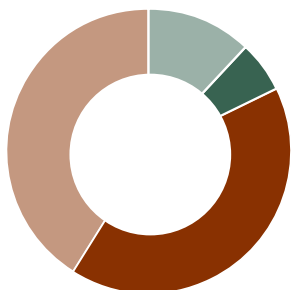
²¹ Naša nacionalna skupina CIMIC v BS Sokol je bila samostojna. Vodja ni bil pripadnik G9 MTFW, vendar je tja po potrebi hodil na usklajevanja kot častnik za povezavo za področje CIMIC.

²² Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.

²³ Intervju s civilnim funkcionalnim strokovnjakom, 7. 12. 2008.

Graf 1

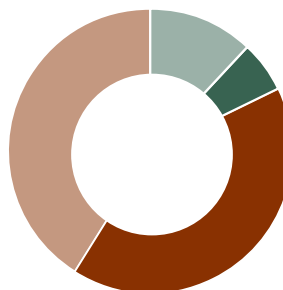
Vir. Janja Vuga: Anкета, 8. 9. 2005, NATO CIMIC Tactical Course, Poljče.

Zadovoljstvo delodajalcev z odhodom CFS na mirovno operacijo

- 12 % ni relevantno
- 6 % zadovoljni
- 41 % niti niti
- 41 % nezadovoljni

1. generacija kandidatov, september 2005

Zadovoljstvo nadrejenih z odhodom CFS na mirovno operacijo

- 12 % zadovoljni
- 29 % niti niti
- 59 % nezadovoljni

1. generacija kandidatov, september 2005

Zadovoljstvo nadrejenih in delodajalcev ob odhodu civilnih funkcionalnih strokovnjakov v operacije v podporo miru

strani se morajo nadrejeni vsak dan soočiti s krajšimi in daljšimi odsotnostmi svojih zaposlenih, zato odhod na misijo ne bi smel povzročiti večjih težav. Poleg tega se je treba zavedati, da so nosilci uresničevanja mednarodnih obveznosti RS vsa ministrstva in zato prav javni uslužbenci ne bi smeli imeti težav zaradi odsotnosti ob usposabljanjih.

Glede na to, da morajo kandidati opraviti več usposabljanj, je bila leta 2005 med prvo generacijo opravljena anketa, s katero se je ugotavljalo, ali se zdijo udeležencem predstavljene vsebine uporabne (Vuga, 2006: 74–75). Večina (65 %) jih je bila zadovoljna, saj so bila usposabljanja sestavljena tako iz prakse kot teorije. Civilni funkcionalni strokovnjaki so želeli več taktike, tehnike in postopkov civilno-vojaškega sodelovanja (39 %) ter spoznavanja okolja misije (36 %). Želja po spoznavanju okolja misije se je pojavila pri več vprašanih, zato sklepava, da je po mnenju civilnih funkcionalnih strokovnjakov poznavanje kulture in okolja misije temeljno za uspešno izvajanje nalog. Bolj bi lahko bilo poudarjeno poznavanje dokumentov, mehanizmov in procedur Nata in EU, saj je le slabih 19 % udeležencev tečaja menilo, da je njihovo znanje o omenjeni temi dobro.

Pred odhodom SIKON-a 15 Kforja na misijo je imela skupina CIMIC krajše neposredne priprave, ki so bile namenjene tudi spoznavanju vojaškega in civilnega dela civilno-vojaškega sodelovanja. Takih neposrednih priprav pred svojim odhodom pa ni imela civilna funkcionalna strokovnjakinja v SIKON-u 16. Neposredne priprave so obsegale seznanitev z zgodovino konflikta, konkretnim mandatom, nalogami in dokumenti, pravnimi vidiki mirovnih operacij, psihološko pripravo in komuniciranje

ter delo z mediji, obveščevalno-varnostno pripravo za delo na Kosovu in še nekatere druge, povsem vojaške vsebine. Po mnenju obeh vodij skupin CIMIC so bile priprave vsebinsko ustrezne, predvsem pa pomembne za timsko in kohezivno vzdušje.²⁴ Med neposrednimi pripravami niso bile posebej predstavljene pristojnosti civilnih funkcionalnih strokovnjakov niti drugi odnosi do vojaškega dela skupine CIMIC, kar se je odražalo v začetnem prepričanju civilnih funkcionalnih strokovnjakov. Mislili so, da bo mogoče projekte, ki so jih predlagali, izvesti le po odobritvi Sektorja za civilno obrambo na MO, brez da bi jih odobril poveljnik BS Sokol.²⁵ To ni bilo mogoče, saj je po Natovi doktrini civilno-vojaškega sodelovanja le nacionalni poveljnik pristojen za odločanje o tem, ali predlagani projekt civilno-vojaškega sodelovanja iz kakršnega koli razloga podpira poslanstvo in naloge njegove enote na mirovni operaciji. Začetne težave civilnih funkcionalnih strokovnjakov so po mnenju obeh vodij skupin CIMIC izvirale iz nedodelanih priprav pred napotitvijo civilnih funkcionalnih strokovnjakov. Zanimivo je, da se vodjema enote CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja še danes, po koncu operacije, ne zdi potrebno jasnejše opredeljevanje razmerij in odnosov med vojaškim ter civilnim delom, saj se jima zdita načeli enostarsinstva in podreditve dovolj jasni. Po teh načelih se zdi razumljivo, da so za svoje delo odgovorni vsi člani skupine CIMIC vodji te skupine, ta pa je za delo celotne skupine CIMIC odgovoren nadrejenemu poveljniku. Skupina CIMIC, še posebej pa civilni funkcionalni strokovnjaki, so bili tako na neki stopnji razpeti, vendar pa so vseeno uspeli uskladiti pričakovanja vojaškega (poveljnika) in civilnega dela (Sektor za CO). Predvsem so se vsi zavedali, da je projekt za MO RS in SV poskusen, zato so sicer pričakovali tudi nejasnosti in nesporazume, vendar so jih bili že vnaprej pripravljeni reševati.²⁶ Po besedah civilnih strokovnjakov ter vojaškega dela skupine ni bilo več trenj med vojaškim in civilnim delom slovenske skupine CIMIC po razrešitvi začetnih nesporazumov, čeprav pripadniki oboroženih sil sicer niso vajeni delati s civilisti. Po drugi strani tudi civilne osebe niso vajene delati v vojaškem okolju. Največ težav imajo z načelom podreditve, ki ne sovпада z njihovim načelom samostojnega odločanja in dela.

Civilni funkcionalni strokovnjaki so poudarili, kako pomembno je obdobje navajanja, ki traja približno mesec dni. V tem času so se navajali na nenehno prisotnost oboroženih sil, spoznavali njihov način dela ter svojo vlogo v vojaškem sistemu. Civilna funkcionalna strokovnjakinja je opisala svoje občutke po prihodu na misijo. Pravi, da pripadniki SV na misiji niso dobro vedeli, kaj naj bi civilni funkcionalni strokovnjaki delali in kako bi jim sploh lahko pomagali²⁷. Civilni funkcionalni strokovnjaki so imeli tudi težave s prilagajanjem na omejeno svobodo gibanja, saj izhod iz baze zunaj službene dolžnosti ni bil dovoljen. Prav tako so jih, skladno s Sklepom Vlade o napotitvi civilnih funkcionalnih strokovnjakov v operacijo Kfor na Kosovo, varovali pripadniki civilno-vojaškega sodelovanja ali drugi pripadniki SV na misiji. Ob izhodu sta jih vedno spremljala voznik in spremljevalec.

²⁴ Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.

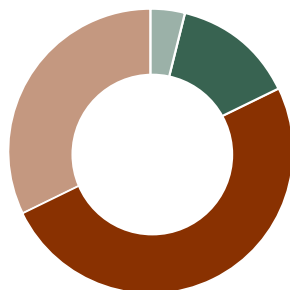
²⁵ Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.

²⁶ Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.

²⁷ Intervju s civilnim funkcionalnim strokovnjakom je potekal 30. 11. 2008 v Celju.

Graf 2:

Vir:
Janja Vuga:
Anketa,
8. 9. 2005,
NATO CIMIC
Tactical
Course,
Poljče.

Pričakovanja civilnih funkcionalnih strokovnjakov od pripadnikov OS

- 4 % enaka pričakovanja, kot od ostalih CFS
- 14 % druženje
- 50 % varovanje
- 32 % strokovni nasveti

1. generacija kandidatov, september 2005

Pričakovanja civilnih funkcionalnih strokovnjakov od pripadnikov oboroženih sil

Pri zgoraj omenjenem proučevanju prve generacije kandidatov za civilne funkcionalne strokovnjake leta 2005 smo sicer ugotavljali, da večina (50 %) pripadnikov oboroženih sil pričakuje predvsem varovanje, nekoliko manj pa jih pričakuje strokovne nasvete (32 %). Za varovanje pa je, zaradi pomanjkanja kadra, največkrat poskrbel kar vojaški del civilno-vojaškega sodelovanja. Pri ocenjevanju civilno-vojaškega sodelovanja in pripravi predlogov projektov so civilni funkcionalni strokovnjaki zelo dobro sodelovali tudi z vojaškim zdravnikom, veterinarsko in inženirsko skupino, ki jo je poveljnik BS Sokol zaradi preveč projektne dela v praksi podredil vodji skupine CIMIC.²⁸

Civilni funkcionalni strokovnjaki so začutili, da so jih vojaški kolegi sprejeli, ko so jim ti *posodili svoje vojaške hlače in majico, ker je bila njihova, takrat edina, civilna uniforma umazana.*²⁹ Z malenkostmi in smislom za humor ter predvsem z razumevanjem vloge in nalog razvijata civilni in vojaški del pozitiven odnos, ki se odraža v kakovostni in uspešni izvedbi nalog.

Slovenski CIMIC je deloval samostojno ob vzporednih dejavnostih italijanskega, španskega, nemškega in drugih skupin CIMIC. V zvezi s tem je poveljnik slovenskega kontingenta (SNR)³⁰ v SIKON-ih 16 in 17 opozoril na nesorazmerje sredstev, namenjenih posameznim dejavnostim različnih skupin CIMIC. Pri tem so se pojavljale ogromne razlike, na primer med italijanskim, slovenskim in španskim civilno-vojaškim sodelovanjem, medtem ko nekatere države dejavnosti CIMIC sploh niso izvajale. To bi lahko povzročilo nezadovoljstvo in trenja med lokalnim prebivalstvom znotraj območja delovanja. Ti bi kmalu ugotovili, da območja, za katera je pristojen na primer italijanski CIMIC, prejmejo veliko več pomoči kot območja, za katera je odgovoren slovenski CIMIC. Skladno s tem se pojavljajo mnenja, ki so naklonjena sodelovanju slovenskega civilno-vojaškega sodelovanja v večnacional-

²⁸ Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhnikih.

²⁹ Intervju s civilnim funkcionalnim strokovnjakom 30. 11. 2008 v Celju.

³⁰ Pogovor s SNR v Parizu, 30. 12. 2008.

ni strukturi.³¹ Ob tem bi bili v tako strukturo po potrebi vključeni tudi funkcionalni oziroma civilni funkcionalni strokovnjaki.³²

Težava z obsegom razpoložljivih finančnih sredstev za slovenski CIMIC je bila izpostavljena tako med civilnimi funkcionalnimi strokovnjaki kot tudi med vojaškim delom skupine CIMIC. Po besedah civilnih funkcionalnih strokovnjakov so bila finančna sredstva, namenjena skupini CIMIC, razdeljena na vojaški in civilni del. SV je porabila finančna sredstva predvsem za projekte manjših vrednosti. Finančna sredstva civilnega dela je zagotavljalo MO RS oziroma Sektor za CO skladno s Sklepom Vlade. Pri tem je moral, po besedah civilnih funkcionalnih strokovnjakov, namero za izvedbo projekta še vedno najprej podpisati poveljnik enote³³, nato je bilo treba pripraviti razpis z najmanj dvema ponudnikoma, pri katerem je komisija izbrala najboljšega, predlog pa je bil posredovan MO, ki je odločalo o odobritvi projekta. Med neposrednimi pripravami pred napotitvijo prve skupine CIMIC na mirovno operacijo je še kazalo, da bo zagotovljeno dovolj sredstev za načrtovane projekte, vključno z gradnjo osnovne šole. Tik pred odhodom v operacijo in še posebej takoj po prihodu, ko so se začele kazati potrebe po sredstvih za projekte, pa je postalo jasno, da finančnih sredstev ne bo dovolj. Sektor za civilno obrambo MO se je sicer po najboljših močeh trudil zagotoviti in nato skrbeti tudi za namensko porabo 48.000 evrov, ki jih je določila Vlada za obnovo in opremljanje šol, umiritev cestnega prometa in izboljšanje prometne varnosti v okolici šol ter za pripravo ukrepov za preprečevanje širjenja različnih živalskih bolezní, ki so nevarne tudi človeku. Za omenjene projekte so sredstva prispevali, skladno s 4. členom Uredbe o sodelovanju civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v mednarodnih operacijah na obrambnem področju, Ministrstvo za obrambo s 30.000 evri, Ministrstvo za javno upravo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za promet, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za zdravje ter Ministrstvo za zunanje zadeve, vsako z 2000 evri. Sredstva še niso bila zbrana ob začetku delovanja skupine CIMIC, tako da se prvi predlagani projekti niso mogli uresničiti. Na začetku je bilo kritično prav pomanjkanje financ, ki bi jih imela skupina CIMIC za izvedbo cenejših, a zaradi takojšnjih pozitivnih učinkov v lokalnem okolju, zelo odmevnih projektov.³⁴ Omenjen finančni primanjkljaj v SIKON-u 15 je, po besedah civilnih funkcionalnih strokovnjakov, precej oviral tako načrtovanje kratkoročnih kot dolgoročnih projektov. Zato so se izvajali projekti ne le v okviru skupine CIMIC, temveč v sodelovanju s celotnim bataljonom. Na začetku so se izvajale dejavnosti, ki niso zahtevale preveč denarja, kot so na primer organizacija športnih iger za lokalne otroke in mladino, poučevanje plavanja (predvsem zaradi tragične utopitve dečka) itn. Položaj se je tako poslabšal, da sta se poveljnika BS Sokol in nacionalnega kontingenta SIKON 15 Kforja celo odločila prispevati svoj denar. Neprijeten položaj je pozneje zelo

³¹ Slovenski civilni funkcionalni strokovnjak v Afganistanu že dela v skupini CIMIC znotraj italijanskega PRT.

³² ACE Directive N. 86-2: 10.

³³ Pri SIKON-u 15 je to bojna skupina, pri SIKON-u 16 pa četa.

³⁴ Intervju z Bojanom Pipenbaherjem iz sektorja civilne obrambe MO RS, ki je nacionalni skrbnik cilja sil MO RS, številka 3784 II (CIMIC Capabilities). Intervju je potekal 12. 5. 2008 v Ljubljani.

omilil načelnik GŠ SV, ki je na pobudo skupine CIMIC in BS Sokol odobril 10.000 evrov za manjše projekte civilno-vojaškega sodelovanja. Sredstva je upravljal nacionalni podporni element (NPE), s katerim je usklajevala skupina CIMIC na podlagi mesečnega načrta porabe finančnih sredstev za projekte.³⁵ SIKON 15 se je srečeval z začetnimi težavami, ki so zahtevale precej prilagodljivosti in improvizacije celotne skupine CIMIC, bataljona in njegovega poveljnika. Težave so se v obdobju šestih mesecev večinoma rešile in tako se skupina CIMIC, ki je delovala v SIKON-u 16, ni soočila s tolikšnimi finančnimi omejitvami. Kljub vsemu je bilo težavno opredeljevanje višine razpoložljivih finančnih sredstev, saj bi bilo treba imeti točne podatke ter se na podlagi tega odločati o tem, katere projekte bo mogoče izvesti.

Tudi sicer se delovanje skupine CIMIC ni začelo povsem po pričakovanjih in brez težav. Po razmestitvi na območju delovanja je bojna skupina Sokol prevzela odgovornost za vso dejavnost civilno-vojaških odnosov, vključno s štetjem prebivalcev srbskih enklav in območij, na katera naj bi se vrnil prebivalci srbske narodnosti. Tako je prvotno zamisel o delovanju skupine civilnih funkcionalnih strokovnjakov, ki bi jo podpirala skupina častnikov in podčastnikov Slovenske vojske³⁶, nadomestila nova naloga – izvajanje klasičnih vojaških dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja.³⁷

Poleg notranjega izziva, ki ga je predstavljalo sodelovanje civilnega in vojaškega dela civilno-vojaškega sodelovanja, pa je skupina sodelovala tudi z zunanjimi udeleženci (shema 1). V primeru kakršne koli pomoči nevladnih, humanitarnih, razvojnih in drugih organizacij ali gospodarskih družb je skupina CIMIC (oziroma civilni funkcionalni strokovnjaki) delovala kot posrednik med donatorjem in prejemnikom pomoči (Pipenbaher, 2007: 7–9). Skupina CIMIC je v vseh treh kontingentih³⁸ aktivno sodelovala z nekaterimi lokalnimi in nacionalnimi organizacijami, kot so slovenski, srbski in kosovski rdeči križ. Srbski RK je, ne glede na nacionalno pripadnost, prebivalstvu zagotavljal hrano in starejšim od 65 let 50 evrov na mesec. Kosovski RK pa je razpolagal s finančnimi in materialnimi sredstvi, pridobljenimi iz tujine.³⁹ Nemški CIMIC je slovenski skupini za civilno-vojaško sodelovanje v SIKON-u 16 med božičnimi prazniki podaril živilske in higienske pakete. Te je CIMIC razdelili med organizacije rdečega križa, srbske veterane in albansko katoliško skupnost. Sodelovali so tudi z organizacijo International organization for refugees, ki se osredotoča na področji kmetijstva in izobraževanja za otroke. Civilna funkcionalna strokovnjakinja je v sodelovanju z omenjeno nevladno organizacijo organizirala izobraževanje s področja kmetijstva za vse etnične skupnosti. Sodelovali so tudi z albansko NVO Hendicos,

³⁵ *Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.*

³⁶ *Priloga W k Povelju za delovanje SIKON-a 15 Kforja našteva pretežno le nekoliko prilagojene naloge, ki so v 2. členu Uredbe o sodelovanju civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v mednarodnih operacijah na obrambnem področju navedene za civilne strokovnjake.*

³⁷ *Intervju z Bojanom Pipenbaherjem iz sektorja civilne obrambe na MO RS, ki je nacionalni skrbnik cilja sil MO RS, številka 3784 II (CIMIC Capabilities). Intervju je potekal 12. 5. 2008 v Ljubljani.*

³⁸ *V SIKON-ih 15, 16 in 17 Kforja.*

³⁹ *Slovenski Rdeči križ prispeva higienske pakete pod pogojem, da se jih razdeli 75 % med albansko prebivalstvo Kosova in 25 % med srbsko.*

pri čemer je bilo najpomembnejše posredovati vlogo za zdravljenje kosovske deklice italijanski skupini CIMIC.⁴⁰ Vse to sicer niso bili vsakdanji projekti, pa vendar je tako sodelovanje zelo pomembno za ustvarjanje vezi in temeljev za nadaljnje sodelovanje med različnimi udeleženci in organizacijami, hkrati pa večja ugled Slovenije in stopnjo razumevanja slovenskih vojakov ter civilnih funkcionalnih strokovnjakov z lokalnim prebivalstvom na območju delovanja. S tem se dosega eden pomembnejših ciljev delovanja civilno-vojaškega sodelovanja. Po presoji sektorja za civilno obrambo je bil sicer odziv donatorjev večji, kot so pričakovali,⁴¹ k čemur je tudi zelo pripomoglo angažiranje BS Sokol in slovenskega ambasadorja v UNMIK. Ti so poiskali darovalce tudi med podjetji na Kosovu, ki so v slovenskem solastništvu. Brez tega pristopa veliko projektov ne bi bilo uresničenih, predvsem pa ne bi bila v celoti obnovljena osnovna šola v Zahaću.⁴²

11 REZULTATI DELA SLOVENSKE SKUPINE CIMIC NA KOSOVU

Skupina CIMIC v SIKON-u 15 Kforja je po predhodni presoji civilno-vojaških odnosov poveljniku BS Sokol predlagala 76 projektov, ki so bili odobreni. Od teh jih je bilo 54 izvedenih do konca njihovega mandata, enega je prevzela in končala Italija, pet projektov se je ob koncu mandata SIKON-a 15 Kforja še izvajalo in so bili zaključeni v okviru SIKON-a 16 Kforja, 16 projektov pa ni bilo uresničenih. Podrobnejše analize neizvedenih predlaganih projektov sicer ni, vendar je pri tem treba upoštevati, da so takrat civilni funkcionalni strokovnjaki prvič delovali, zato so se pojavljale nekatere sistemske težave. Rezultat dela skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja je bil zelo dober. Skupna ocenjena vrednost uresničenih projektov znaša približno 350.000 evrov. Pri tem se nikakor niso samo razdeljevali donatorska sredstva in humanitarna pomoč, temveč tudi številni razvojni projekti, in sicer gradnja ali popravilo infrastrukture (cest, vodnjakov, športnih objektov), analiziranje vode, zdravniški pregledi, nabava sredstev za ogrevanje, popravilo strojev, čistilne akcije, tečaji plavanja itn., v katere so veliko energije in delovnih ur vložili tudi pripadniki SV (inženirska skupina, veterinarska skupina, zdravnik, potapljači in drugi vojaki). Neposredno opravljeno delo znaša približno 167.000 evrov. Seveda pa finančna vrednost projektov ni in ne sme biti edino merilo uspešnosti dela skupine CIMIC. Med mirovno operacijo se je večkrat izkazalo, kako pomembni so bili za lokalno prebivalstvo in lažjo izpolnitev poslanstva BS Sokol tudi poceni in na videz majhni projekti, ki so v pravem trenutku zadostili potrebam lokalnega prebivalstva. Stalna naloga skupine CIMIC v SIKON-u 15 Kforja je bilo tudi obiskovanje ponovno naseljenih srbskih vasi. Vseh obiskov v šestih mesecih je bilo 387, kar pomeni, da je bil povprečno najmanj en pripadnik skupine CIMIC v eni izmed vasi na vsaj štiri dni.

⁴⁰ Italijani so se odločili, da bodo vzeli le paciente, ki so se v preteklosti že zdravili v Italiji in ki jih ni bilo mogoče operirati na Kosovu. V nasprotnem primeru bi bila količina prošenj prevelika. Tako bi lahko deklici, za katero je vlogo posredovala slovenska civilna funkcionalna strokovnjakinja, omogočili operacijo v Italiji.

⁴¹ Intervju z Bojanom Pipenbaherjem iz sektorja civilne obrambe MO RS, ki je nacionalni skrbnik cilja sil MO RS, številka 3784 II (CIMIC Capabilities). Intervju je potekal 12. 5. 2008 v Ljubljani.

⁴² Intervju z vodji skupin CIMIC v SIKON-ih 15 in 16 Kforja, PSSV. Intervju je potekal 25. 11. 2008 na Vrhniki.

Sklep Prvič je skupina civilnih funkcionalnih strokovnjakov uspešno sodelovala na Natovi vaji leta 2007, in sicer kot podporni civilni element združenega poveljstva sil v Neaplju. Pri tem je bil uresničen cilj sil 3784 II (CIMIC Capabilities), saj je Slovenija razvila vse potrebne civilne zmogljivosti civilno-vojaškega sodelovanja in je postala pripravljena na nadaljnje postopke vključevanja skupine civilnih funkcionalnih strokovnjakov za CIMIC v skupna in združena poveljstva Natovih operacij. Pred napotitvijo prve skupine CIMIC v okviru SIKON-a 15 sta bila v celoti in zelo uspešno uresničena ves Program usposabljanja civilnih funkcionalnih strokovnjakov in terenska vaja civilno-vojaškega sodelovanja. Pred napotitvijo SIKON-a 15 so imeli pripadniki skupine CIMIC neposredne skupne priprave na to operacijo, medtem ko pred napotitvijo SIKON-a 16 takih priprav ni bilo. Pri tem je treba poudariti, da so bile neposredne priprave po mnenju nekaterih civilnih funkcionalnih strokovnjakov prekratke. Predvsem pa so bili, kot poudarjajo sami, civilni funkcionalni strokovnjaki o svojem odhodu na misijo v okviru SIKON-a 15 obveščeni prepozno. Na misiji je bilo, v primeru SIKON-a 15, precej nejasnosti glede razumevanja vlog ter razmerij med civilnim in vojaškim delom skupine CIMIC. V primeru nadaljnjega delovanja skupine CIMIC po modelu, vzpostavljenem v omenjenem kontingentu, bi bilo dobro razmisliti o vključitvi civilnih funkcionalnih strokovnjakov v zadnji del druge faze vojaškega usposabljanja, ko potekajo intenzivna usposabljanja za delovanje na misiji in ne samo neposredne priprave pred odhodom na misijo. Civilni funkcionalni strokovnjaki bi se tako skupaj z vojaškim delom civilno-vojaškega sodelovanja dlje časa in intenzivneje pripravljali za izvajanje predvidenih nalog na misiji. Predlagano je smiselno samo, če so naloge, ki jih je predvidel poveljnik skupine CIMIC za civilne funkcionalne strokovnjake z Uredbo, kompatibilne.⁴³ Pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti na strateško-operativni ravni je bila sicer zagotovljena usklajenost med GŠSV/J-9, PSSV/G-9 in SCO ter med pristojnimi ministrstvi in gospodarskimi, humanitarnimi in drugimi organizacijami, ki so bile pripravljene sodelovati, vendar pa sta bila v resničnosti med operacijo komunikacijsko neusklajena skupina CIMIC in sektor za civilno obrambo na MO. Priloga W k Povelju za delovanje SIKON-a 15 je k nalogam skupine CIMIC štela izključno tiste, ki jih predpisuje Uredba za civilne strokovnjake. Po razmestitvi na območju delovanja pa je BS Sokol prevzela odgovornost za vse dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja na tem območju, med drugim tudi zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, predvidenih za izvajanje projektov civilnih funkcionalnih strokovnjakov (dovoljenje za to je dobila s Sklepom⁴⁴ Vlade v začetnem obdobju). Uprava za civilno obrambo MO sicer ocenjuje, da je sodelovanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov v SIKON-ih 15 in 16 manj učinkovito, kot je bilo načrtovano, in meni, da bi večino predlaganih projektov lahko izvedel vojaški kontingent sam. CO tudi meni, da strokovne zmožnosti napotenih civilnih funkcionalnih strokovnjakov niso bile dovolj izkoriščene, razen pri gradbenih delih. Mnenje civilnih funkcionalnih strokovnjakov se do neke stopnje sicer ujema z mnenjem sektorja za CO MO, predvsem glede izkoriščanja njihovih strokovnih zmožnosti v začetnem obdobju. Civilni funkcionalni strokovnjaki so pozneje opravljali naloge

⁴³ Uredba o sodelovanju civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v mednarodnih operacijah na obrambnem področju, Uradni list RS, št. 75/06, 18. 7. 2006.

⁴⁴ Sklep Vlade RS, št. 41012-10/2007/4, 29. 3. 2007.

skladno s svojo stroko in po mnenju nekaterih bi jih bilo treba na območje poslati še več, ki bi delovali na primer na še nerazvitem področju kmetijstva na Kosovu. Se pa tako civilni funkcionalni strokovnjaki kot vojaški del civilno-vojaškega sodelovanja strinjata, da je bilo v začetnem obdobju precej nejasnosti glede pristojnosti in odgovornosti, ki pa so se kmalu rešile. Tako so civilni funkcionalni strokovnjaki sprejeli sistem odgovornosti in poveljevanja, ki velja za SV, ter se o vseh projektih posvetovali z nacionalnim poveljnikom enote, ki je predlagane projekte ali dejavnosti odobril oziroma zavrnil. Vsekakor pa sta po mnenju obeh med vojaškim in civilnim delom vladala pozitiven odnos in sodelovanje, brez katerih marsikateri projekt ne bi bil tako dobro opravljen. Izkušnje civilnih funkcionalnih strokovnjakov na misiji na Kosovu kažejo, da pripadniki tujih oboroženih sil menijo, da je slovenski model civilnih funkcionalnih strokovnjakov zanimiv, so pa tudi prepoznavni zaradi posebne uniforme in oznake. Vodji skupin CIMIC pa menita, da vzbuja delovna obleka civilnih funkcionalnih strokovnjakov, ki se bistveno razlikuje od uniforme pripadnikov SV, v nekaterih situacijah nezaupanje lokalnih prebivalcev. Ti jih večkrat zaradi drugačne delovne obleke ne povežejo s pripadniki kontingenta SV. Po drugi strani pa je mogoče z manj vojaškim videzom doseči večjo sproščenost in morda celo zaupanje lokalnega prebivalstva. Pri tem ne smemo pozabiti, da civilni funkcionalni strokovnjaki niso vojaško usposobljeni, zaradi česar bi jih bilo neprimerno obleči v vojaško uniformo. Že samo z nepoznavanjem vojaških pravil vedenja bi se nehote nespoštljivo vedli do uniforme SV. Pri vsem želiva predvsem izpostaviti, da lahko vsaka uniforma pozitivno ali negativno učinkuje.

Povzameva lahko, da so se pri poskusnem projektu izvajanja dejavnosti civilno-vojaškega sodelovanja v zvezi s sodelovanjem civilnih funkcionalnih strokovnjakov pojavljale težave s financiranjem, organizacijo, pripravami pred odhodom, podrejenostjo, delovno obleko civilnih funkcionalnih strokovnjakov in drugim, kar pa je precej pogosto pri uvajanju novosti. Meniva, da bi pri pripravah na misijo morali biti posebej pozorni na civilno-vojaška razmerja znotraj skupine CIMIC in širše, znotraj nacionalnega kontingenta na misiji. Dejstvo je, da se zaradi sodelovanja civilnih funkcionalnih strokovnjakov križata dva zelo različna koncepta delovanja – civilni in vojaški. Pomembno je, naučiti se sodelovati v nekem obdobju in na omejenem prostoru. Pri tem je treba omogočiti kakovostne priprave, ki bi obema stranema kar najbolje predstavile način življenja in dela na misiji. Hkrati pa morajo biti udeleženci potrpežljivi in odprti, posebej med prilagajanjem, ki naj bi po besedah civilnih funkcionalnih strokovnjakov trajalo do enega meseca. Prav njihove izkušnje kažejo, da je s pravo mero humorja in strpnosti mogoče preseči tudi razlike med civilnim in vojaškim področjem.

Literatura

1. Adamič, Nadja, *civilna funkcionalna strokovnjakinja v SIKON-u 16 Kforja in v delu SIKON-a 17. Intervju je potekal 7. 12. 2008 v Celju.*
2. AJP-3.4.1, 2001. *Peace Support Operations (PSO).*
3. AJP-9, 2003. *NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine.*
4. Brett, Julian, 2004. *Danish Civil & Military Interaction in Kosovo between 1999 and 2003: lessons for the future, Copenhagen.*

5. *Civil-Military Co-operation (CIMIC) Concept for EU-Led Crisis Management Operations*, 18. 3. 2002, Brussels.
6. Gregorič, Bojan, 2003. *Civilno-vojaško sodelovanje v operacijah v podporo miru s poudarkom na vojaškem sodelovanju z nevladnimi organizacijami (izpitna naloga)*, Ljubljana.
7. Grimšič Paulič, Darja, *civilna funkcionalna strokovnjakinja v SIKON-u 15 Kforja*. Intervju je potekal 30. 11. 2008 v Celju.
8. MC 327/2, *NATO Military Policy for Non-Article 5 Crisis Response Operation*.
9. MC 411, *NATO Military Policy On Civil-Military Co-Operation*.
10. *Natov priročnik za vodenje večnacionalnih operacij (Multinational Operations Handbook)*, 1999.
11. *NATO Handbook for Coalition Operations (Land)*, June 2004: Chapter 6: *Civil-Military Cooperation*.
12. *NATO ACO Manual No. 86-1-1, ACO CIMIC Tactics, Techniques and Procedures*.
13. Pipenbaher, Bojan, *sektor civilne obrambe MO RS, nacionalni skrbnik cilja sil MO RS, številka 3784 II (CIMIC Capabilities)*. Intervju je bil opravljen 12. 5. 2008.
14. Pipenbaher, Bojan, 2007. *Uspešno delo civilnih strokovnjakov za CIMIC na Kosovu*. *Revija Slovenska vojska*, XV/8. 7–9.
15. Pipenbaher, Bojan, ur., 2005: *Vključevanje civilnih zmogljivosti v operacije v podporo miru: Vključevanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov v operacije v podporo miru*, Ljubljana: MO RS.
16. *Program za izvedbo usposabljanja, Sodelovanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov in drugih civilnih oseb v operacijah v podporo miru*, 15. 2. 2005.
17. *Pogovor s pripadnikom italijanskih OS. Libanon*, 17. 12. 2008.
18. SELMANI Ramiz, major, nekaj časa namestnik vodje skupine CIMIC v SIKON-u 15 Kforja in vodja skupine CIMIC v SIKON-u 16 Kforja. Intervju je bil opravljen 25. 11. 2008.
19. *Sklep vlade RS*, 80200–1/2005/4, 28. 10. 2005, Ljubljana.
20. *Sklep Vlade RS za napotitev skupine civilnih funkcionalnih strokovnjakov v SIKON 15 Kforja*, št. 871000-28/2006/4, 13. 12. 2006.
21. *Sklep Vlade RS za izvajanje projektov civilno-vojaškega sodelovanja v operaciji SIKON 15 Kforja*, št. 41012-10/2007/4, 29. 3. 2007.
22. *Uredba o plačah in drugih prejemkih pripadnikov Slovenske vojske pri izvajanju obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah oziroma z mednarodnimi pogodbami*. *Uradni list RS*, št. 67/2008, 4. 7. 2008.
23. *Uredba o sodelovanju civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v mednarodnih operacijah na obrambnem področju*. *Uradni list RS*, št. 75/06, 18. 7. 2006.
24. Videtič, Marjan, major, vodja skupine CIMIC v SIKON-u 15 Kforja. Intervju je bil opravljen 25. 11. 2008.
25. *Vojaška doktrina*, 2006, Ljubljana: PDRIU.
26. Vuga, Janja, 2006. *Civilni funkcionalni strokovnjaki v operacijah v podporo miru (diplomsko delo)*, Ljubljana.
27. Willems, Patrick, *Natov inštruktor za civilno vojaško sodelovanje*. *Pogovor*, 2. 10. 2008.
28. *Začasni priročnik za usposabljanje poveljstev in enot*, GŠŠV, št. 603-64/2006-9, 4. 10. 2006.